

קו התאריך במשנת הרבי מליובאוויטש*

הרב יצחק יהודה רוזן

מבוא

בעיית קו התאריך מוכרת וידועה יותר כבעיה גאוגרפית שממנה נגזרו בעיות הלכתיות רבות בתחומים שונים ומגוונים.

שאלת קו התאריך הוזכרה לראשונה בעיקר בהקשר של קידוש החודש¹, והלכה והתחדדה ברבות השנים בעיקר בתקופה שלאחר גילוי אמריקה², כשהאפשרות להקיף את העולם ממזרח למערב וממערב למזרח נעשתה מציאות יום יומית.

נדידתם של יהודים שומרי תורה ומצוות ממקום אחד למשנהו כאשר בתוך חולפים הם על פני מה שמכונה קו התאריך הביאה את הרבי מליובאוויטש כמו את שאר גדולי ישראל להידרש לעסוק בסוגיה זו ולענות לשואלים כיצד לנהוג בבעיה זו.

על אף שהפניה אל הרבי מליובאוויטש למענה בבעיית קו התאריך היתה מן הפן ההלכתי וכבר נודע בשערים המצויינים בהלכה³, שלמרות גאונותו עמקותו ובקיאותו המדהימה אשר אין לה אח וריע, נמנע הרבי בדרך כלל מלפסוק⁴, שכן לדבריו שייכים הם לרבנים פוסקי ומורי הוראות בישראל. ואכן אליהם היה מפנה הרבי לשאול שאלות בכגון דא.

למרות שמעולם לא נימק הרבי מדוע נמנע מלפסוק הלכה, ישנם מקרים בהם חרג הרבי מדרכו זו וניתן אולי לראות בחלק מהם קו אחיד, כדלהלן.

* מאמר זה התפרסם לראשונה בקובץ 'פרדס חבידי' גלי' 8 (תשרי תשס"ג) עמ' 67-88 והובא כאן עם הוספות ושינויים. תודתי נתונה מעומקא דליבא לאחי הרב אברהם שי' שסייע בידי רבות והקדיש לי מזמנו בהאירו את עיני בהארותיו המחכימות וסייע בידי להוציא דבר מתוקן מתחת ידי.

1. ראש השנה כ, א.

2. ה"א רנ"ב (1492 למניינם).

3. שערי הלכה ומנהג ח"א עמ' ו.

4. כפר חב"ד גלי' 862 עמ' 31.

א. אפרושי מאיסורא. במקרים בהם נראה שאין מתריעים די הצורך אודות ענין הדורש תיקון, יוצא הוא בכל תוקף וחושף זרוע קדשו בגלותו את כל ההיבטים ההלכתיים בהם קשור הענין.

ב. שאלות שהופנו אליו על ידי פוסקי הדור בבקשה שיחווה את דעתו הקדושה.

ג. הערותיו לספרים שנשלחו אליו על ידי מחבריהם כגון בעניננו "העובר את קו התאריך".

על אף שסוגיא זו משותפת ונוגעת לכל השיטות וטעונה פיתרון הלכתי, ודנו בה כבר רבים וטובים⁵, ובאנציקלופדיה תלמודית⁶ עסקו בנושא זה כמעט על כל היבטיו למעט מספר היבטים בהם עסק הרבי. הרי כרקע להצגת משנתו של הרבי בנושא, ננסה במאמר זה להרחיב כללית בסוגיה זו וכבר נאמר⁷: "אין לבית המדרש בלא חידוש" תקוותי שגם במאמרי זה יהיה מן החידוש.

אך זאת למודעי שלא באתי במאמרי זה לפסוק הלכה כלל כי אם לפילפולא בעלמא ותו לא.

קו התאריך הבינלאומי ומיקומו לפי ההלכה

בספר "מועדי ישראל"⁸ מובא:

מבחינה הלכתית קו התאריך הבינלאומי הקבוע במפות, והמקובל בעולם, שנקבע ל-180 מעלות מגריניץ שבאנגליה - אינו בר תוקף. היות וקו זה אינו קו טבעי ואף לא קו אסטרונומי, ואינו נקבע על ידי גורמים שמימיים, אלא הוא קו שרירותי ביותר, שנקבע כקו החוצה את המזרח ממערב, וזאת מהסיבה שמצפה הכוכבים המלכותי בבריטניה, נמצא בעיירה גריניץ שליד לונדון.

5. רשימת ספרים העוסקים בנושא ראה באנציקלופדיה תלמודית חכ"ב עמ' תרפג, וכן בשערי הלכה ומנהג ח"ב עמ' קמח, ועיי הגראי"ה הרצוג פסקים וכתבים שו"ת או"ח ח"ב עמ' תמה. ועיין באריכות בספר "קו התאריך הישראלי" לרמ"מ כשר, וכן בספריו של הרב שלמה גורן "מועדי ישראל" (תשנ"ז) עמ' 278 "משנת המדינה" עמ' 211 ו"תרומת הגורן" סי' מה-מז.

6. חכ"ב עמ' שצד ובנספח לערך יום המופיע בשה"ס.

7. ירושלמי סוטה ג, ד.

8. עמ' 278.

מצפה זה נוסד בשנת 1675, ובמשך הזמן נקבע באופן שרירותי על ידי המדענים כמעלת האפס במעלות האורך הגיאוגרפי של כדור הארץ, יחד עם שיטת הזמן האזורי דהיינו קביעת זמן אחיד לכל רצועת אורך שרוחבה כ-15 מעלות.

המדענים שקבעו את מעלת האפס בגריניץ' עשו זאת לא רק כדי לחלוק כבוד לגריניץ', אלא משום שמעלת האורך 180 מגריניץ' החוצה את המזרח והמערב, ממילא חוצה את ימות השבוע, מעלה זו תעבור באוקיינוס השקט במקום שאין שם יבשות וישובים גדולים. וזאת כדי למנוע חצייתו של קו התאריך הבינלאומי בישוב של בני אדם, שאז היה יוצא אבסורד, שבצדו המזרחי של הרחוב הוא שבת ובצדו המערבי של הרחוב יום שישי, וכיוצא בזה בשאר ימות השבוע.

כן הוא לגבי תאריך מסוים בחודש, שבחציו המזרחי יהיה לדוגמא ראש חודש ובחציו המערבי ערב ראש חודש. לכן קבעו חכמי אומות העולם את מעלת האפס במצפה הכוכבים המלכותי של גריניץ'. כדי שמעלת ה-180 תעבור באיזור בלתי מיושב באוקיינוס השקט.

נכון שגם הקו של 180 מעלות אם היו מותחים אותו ישר ללא עיקומים, היה מעורר בעיות של חציית איים מאוכלסים בבני אדם. לכן רואים אנו במפות⁹ שקו מעלת ה-180 מגריניץ' מתעקם מערבה ליד האיים האלאוטים, וליד מיצר ברינג, כדי שיעבור במיצר בים ולא יחצה יבשות. כן הוא מתעקם פעמים רבות מתחת לקו המשווה, כדי שידלג על פני יבשות וישובים.

ירושלים כאלטרנטיבה לגריניץ'

בקביעת קו חוצה בין מזרח למערב, תלויה השבת וכל המועדים כולם במזרח הרחוק, היות והישובים והיבשות חיים לפי קו התאריך הבינלאומי, לפיהם נוהגים גם היהודים ביחס לקביעת יום השבת וימי החגים והמועדים. בו בזמן שאין לקו התאריך המתחיל מגריניץ' והחוצה בין המזרח למערב כל תוקף הלכתי.

9. ראה באנציקלופדיה תלמודית חכ"ב עמ' תרפו ואילך.

את קו זה קבעו המדענים בגריניץ' לנוחיותם וכן כדי להאדיר את שמה של העיירה גריניץ' ליד לונדון הבירה האנגלית, שהפכה כביכול לראש פינה לעולם כולו, כאשר ממנה מסתעף המזרח והמערב של כדור הארץ¹⁰.

אם כן עלינו לברר איפוא האם קיים קו מבדיל בין המזרח למערב לפי ההלכה והיכן הוא עובר.

במושכל ראשון היה עלינו לקבוע כאמור את ירושלים כמעלת האפס במקום גריניץ', משום שלפי ההלכה היא טבור הארץ. כמובא ביומא¹¹: "מציון נברא (העולם), שנאמר¹² "מזמור לאסף א-ל אלוקים ה' (...ממזרח שמש עד מבואו). ואומר "מציון מכלל יפיי" – ממנו מוכלל יפיו של עולם". ומירושלים מסתעף המזרח והמערב של העולם, כפי שמשתמע מן המקרא הנ"ל שמזרח שמש קשור בציון, ממנו מסתעף המזרח. כך שבקו 180 מעלות אורך מירושלים, יקבע קו התאריך הבינלאומי לפי ההלכה, החוצה את המזרח ממערב, הקו הזה עובר גם באוקינוס השקט שברובו, הוא איזור בלתי מיושב. לשיטה זו שמעלת האפס היא ירושלים יקבע הקו החוצה במעלת האורך 145 מערבה מגריניץ' בים השקט מזרחה מאוסטרליה, שם הוא קו 180 מעלות מירושלים. אלא שקו זה 180 מעלות מירושלים יחצה את החלק העליון של סיביר, היות ולפי ההלכה אין אפשרות לעקם את הקו הזה, תתעורר בו לכאורה בעית היבשות העליונות של סיביר. אבל יתכן והוא בכל זאת לא יגרום לחצית היבשת של סיביר למזרח ומערב, ולא יביא לשינוי לוח השנה בתוך ישוב מאוכלס של בני אדם. וכבר קבע החזון איש בקונטרס "חיי שעות"¹³, שמבחינת ההלכה ישנה למזרח עדיפות על המערב. לכן לפי דבריו, אם נמצא בצד המזרחי של העולם אפילו חלק של היבשת בה דנים לפי הקו ההלכתי, חלק זה מושך את כל היבשת אליו וכולה נידונה כנמצאת בצד המזרחי של העולם. כמו שקבע החזון איש את שיטתו בנוגע לשבת ביבשת אוסטרליה, שהמיעוט של אוסטרליה באיזור פרת הנמצא במזרחו של עולם, גורר אחריו למזרח את כל יבשת אוסטרליה.

לשיטה זו לא חשוב אם קו התאריך האוניברסלי ההלכתי יחצה חלק קטן מיבשת סיביר, מכיון שיבשת רוסיה נמצאת בחלקה הגדול בצד המזרחי של העולם גם לפי ההלכה, חלק זה מושך את כל היבשת למזרח, ואין בכוחו של קו התאריך לחלק את היבשת ולהעביר חלק ממנה למערב.

10. מועדי ישראל עמ' 279.

11. יומא נד, ב.

12. תהילים נ, א-ב.

13. מוקדש כולו לקביעת הקו החוצה בין מזרח למערב מבחינת ההלכה, נדפס בחזון איש סוף הלכות שבת.

אולם לשיטת החזון איש יש למזרח עדיפות על המערב, והיא קשורה בשיטתו הכוללת ביחס למיקומו של קו התאריך הבין יבשתי החוצה בין המזרח למערב.

החזון איש נוקט בשיטת הכוזרי¹⁴ ובעל המאור¹⁵, הקובעים את קצה המזרח 90 מעלות מזרחה מירושלים, לשיטה זו יוצא שמנקודה גיאוגרפית של ירושלים, תופס המזרח 90 מעלות ממעלת ירושלים שהוא רבע מכדור הארץ, והמערב תופס 270 מעלות. ובשעות סיבוב השמש, תופס המזרח 6 שעות, ו – 18 שעות שייכות למערב. נמצא שקצה המזרח, או קו התאריך האוניברסאלי החוצה בין המזרח למערב, לדעת החזון איש, הוא 90 מעלות ממזרח לירושלים, לכן קבע החזון איש שכל יבשת יפן שייכת למערב, והשבת שם היא ביום ראשון המקובל שם. כך שמיפן מזרחה עד מעלת 180 מגריניץ', חופפת השבת עם יום ראשון המקובל באותם המקומות.

זוהי דעתו המוחלטת של החזון איש, כפי שקבעה בקונטרס "ח"י שעות", וכפי שפסק בזמנו הלכה למעשה לשארית הפליטה ממלחמת העולם השנייה, שברחו מן השואה ומצאו מקלט בסין וביפאן, לנהוג לפי שיטת ההלכה שלו, לשמור שבת ביום ראשון בשבוע ולא ביום הנחשב שם לשבת. וכן הורה לנהוג ביחס ליום הכיפורים של אותה שנה, לצום למחרתו של יום הכיפורים המקובל שם.

וכתב על כך הדי"ר זרח ורהפטיג¹⁶ שמעין זה מצינו בראש השנה¹⁷: מהא דרבי יהושע נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות לפי חשבוננו של רבי יהושע, לקיים דברי רבן גמליאל לרבי יהושע, גוזרני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך".

והרי רבי יהושע ראוי להוראה ויודע שרבן גמליאל טעה והיאך מחלל הוא את דיני יום הכיפורים ביום – שהיום הקדוש חל לפי חשבוננו, והרי בידע דאסור וקא טעי במצווה לשמוע דברי חכמים – חייב מדין שוגג.

14. לרבי יהודה הלוי (מחכמי ספרד במאה התשיעית לאלף החמישי) וז"ל: "וואין להימלט ממקום משתתף תהיה תחילת מזרחו אחרית מערבו, ואין זה בדין תורה לבד, אבל בדין הטבע גם כן, כי לא יתכן שיהיו הימים השבועיים (כלומר: ימי השבוע) נקראים בשם אחד בעצמו לישוב כולו, אלא אם כן נקבע מקום שיהיה תחילה לקריאה". מאמר ב סי' כ, ועיי"ש.

15. בהשגותיו על הרי"ף (ראש השנה כ, ב) ועי' "כתוב שם" להראב"ד ראש השנה (שם), שכתב על דברי הרז"ה: "אחר הדברים האלה כו' והרית אשר הרית מן הכוזרי ומחבורי ר"א ב"ר תייא הספרדי כו'". עוד על שיטתו של בעל המאור בנדו"ד ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך כב עמ' תרע וש"נ.

16. מגל יב תשנ"ח במאמרו "כל המוסיף גורע ויש כל המחמיר מיקל" ובו עדות על שארע ביום כיפורים זה בקובה שביפאן.

17. ראש השנה כה. א.

אלא שאני קביעת זמני מועדים, שניתנה להכרעה לבית הדין, וכפי שנאמר¹⁸: על ידי רבי עקיבא, "יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר¹⁹ אלה מועדי ה', מקראי קודש אשר תקראו אתם בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו".

קריאת בית הדין המוסמך ולא החשבון קובעת, ואף אם טעו קריאתם מכריעה וקובעת, ואין לנו יום הכיפורים אלא אחד, זה שנקבע על ידי בית הדין ולא יום אחר.

ובספר "פליט ושריד בימי השואה"²⁰ מסופר שבשאלה מעין זו של רבי יהושע נתקלו פליטי השואה מפולין בשהותם הארעית בקובה שביפאן בשנת תש"א. הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג (הרב הראשי לישראל), ומועצת הרבנות הראשית נשאלו על ידם אימתי הוא יום הכיפורים ופסקו והודיעו להם שעליהם לקיים את יום הכיפורים ביום ד' בשבוע, כפי שהיו נוהגים במזרח הרחוק לקיים יום השבת וימים נוראים לפי פסק ההלכה של הרב אהרון מ. קיסילב²¹ שחל באותו יום לפי הלוח בירושלים עיה"ק, ואילו החזון איש שנשאל על ידי כמה רבנים ובני ישיבות פסק להם לקיים את יום הכיפורים ביום ה' שבאותו שבוע לפי שאיי יפאן הם מאה מעלות מירושלים והים מפסיק בינם ובין היבשה המתמשכת מירושלים. החזון איש הבריך לבני הישיבות שביפאן, "אכלו ביום הרביעי וצומו תענית יום כיפור יום חמישי ואל תחושו לשום דבר".

הרוב המכריע של הפליטים קבלו לנהוג בהתאם להוראתם של הרבנות הראשית, אבל היו כמה מבני הישיבות שנענו להוראתו של החזון איש, והיו כמה מהם שהחליטו, ואף נהגו לשמור על שני ימי כיפור סמוכים ביום ד' וה'.

אמר להם ד"ר זרח ורהפטיג שעדיף שיבחרו וינהגו לפי הוראתה של סמכות אחת הרבנות הראשית, או החזון איש, אבל בשום אופן לא כשניהן. שכן יום כיפור אחד ולא שנים²².

בשמירת שני ימי כיפורים יש משום עבירה על "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו"²³ וכפי שהעלה רבא²⁴, לעבור בזמנו לא בעי כונה, והרי הם מבקשים

18. שם.

19. ויקרא כג, ד.

20. לד"ר זרח ורהפטיג, הוצ' יד ושם אות ועד (ירושלים תשמ"ד), עמ' 173 – 175 ושם נרשמו המקורות. ראה גם בספר "הזריחה בפאתי קדם" ח"ב עמ' תקח-תקיא.

21. רבה של תראבין. ראה בהרחבה בספר "הזריחה בפאתי קדם" ח"ב עמ' תפח-תקח.

22. שח לי סבי ר' עזריאל שי' רוזן שביקר אצל החזון איש בלוויית אחד הפליטים שהיה באותו יום כיפור ביפאן והתענין אצלו החזון איש כיצד נהגו לבסוף בנוגע ליום כיפור.

23. שמות ד, ב.

24. ראש השנה כח. ב.

לקיים בכוונה שני ימי כיפורים, ועל כן יעברו על לא תוסיף אף שקיום יום הכיפורים השני הוא לאחר זמן יום הכיפורים שלפי הרבנות הראשית, ולפי רש"י²⁵.

ולפי זה אם יקיימו צום יום כיפור ביום ד' כפי הוראת הרבנות הראשית ולמחרתו ביום ה' לפי הוראת החזון איש, נמצא שלא קיימו מצות צום יום כיפור כל עיקר. ועוד אין לקבל שתי הוראות הסותרות זו את זו. קבלתה של סמכות הוראה שניה יש בה משום שלילת הסמכות להוראה הראשונה. כל המוסיף גורע ויש כל המחמיר מיקל.

ובספר "קו התאריך הישראלי" (לרב כשר)²⁶ מובאים פרטי הדברים בארוכה, וכן צילום מברק התשובה של הרבנים בחתימת הרב הרצוג ושם נאמר: "... אסיפת הרבנים החליטה שתעניית יום הכיפורים היא ביום רביעי לפי חשבון הנהוג ביפאן, אני מוסיף מצידי שאין לצום גם ביום חמישי מפני סכנה, אבל יש להתנהג ביום חמישי לפי המבואר בשו"ע²⁷ שהכוונה שיאכלו ביום זה פחות פחות מכשיעור, כמו שכתוב שם בחולה. ועיי"ש ובשם עוד רבנים וגדולים, שאף על פי שלא הסכימו לפסק החזון איש, לא רצו להקל נגדו באיסורי תורה²⁸."

ד' שיטות בקביעת מיקומו של קו התאריך

עד כה דיברנו על שלוש שיטות הקיימות בנושא הלכתי זה, בדבר מיקומו של קו התאריך הבין לאומי שיחצה את המזרח מן המערב מבחינת ההלכה:

א. יש לקבל את קו התאריך הבינלאומי הכללי המקובל בעולם שעובר 180 מעלות מגריניץ', ואין לשנותו מבחינת השבתות והמועדים של ישראל ולא משום בחינה קלנדרית אחרת.

ב. יש לקבוע את מעלת האפס בירושלים, שהיא טבור העולם. כך שירושלים תבוא במקומה של גריניץ', לפיה קו התאריך הבין יבשתי החוצה את היממות על פני כדור הארץ, יהיה במעלת 145 ממערב גריניץ', שהיא 180 מעלות משני הצדדים של ירושלים בערך²⁹.

25. סנהדרין פת, ב ד"ה "ואם הוסיף גורע, ופוסל הראשון בתוספתו".
26. שער שביעי.

27. בשו"ע או"ח סי' תריח סעי' ז – ח.

28. אנציקלופדיה תלמודית חכ"ב עמ' תרפ הע' 55.

29. ראה מפה באנציקלופדיה תלמודית חכ"ב, עמ' תרצד.

ג. שיטתו של החזון איש זצ"ל הדבק בדעתו של בעל המאור והכוזרי, לפיהם קו התאריך החוצה בין המזרח למערב, הוא 90 מעלות מזרחה מירושלים או 270 מעלות ממערב לירושלים³⁰.

ועל כך יש להוסיף:

ד. שיטה רביעית המבוססת על שיטת הרמב"ם³¹ ובעל הכפתור ופרח³² וסיעתם, הממקמים את קו החוצה בין המזרח למערב, ומבדיל בין היממות במעלה ה – 114 מזרחה מירושלים, שהוא מקביל לקצה היבשת העליונה של כדור הארץ. לפי שיטה זו המזרח כולל גם את יפאן והאיים הסמוכים לה, כולם כלולים במזרח העולם, ומה שמעבר להם שייך למערב העולם³³.

אין כאן המקום לברר סוגיא חמורה זו, בדבר מיקומו של קו התאריך הבינלאומי מבחינת ההלכה, וכבר דנו בזה גדולי ישראל ונתחברו על כך ספרים רבים³⁴. במאמרנו זה נעסוק בבעיות הלכתיות שנוצרו עקב חציית קו התאריך מן הפן שעסק בהם הרבי מליובאוויטש.

שיטת³⁵ חישובו של הרבי בענין קו התאריך

כתב הרבי³⁶: "... ובנדון שאלתו – מה שבמשך נסיעתו דלגו יום אחד³⁷, ושואל לסיבת הדבר, ואיך היתה צריכה להיות ההנהגה בענין ספירת העומר בפרט. סיבת הדבר: א) בהיות הארץ כדור עגול ולא שטוחה – אין זריחת השמש, לדוגמא, נראית בבת אחת בכל חלקי הארץ³⁸.

30. ראה מפה שם, עמ' תרצ.

31. הלי קידוש החודש פ"א הי"ג

32. פ"ו, שירושלים רחוקה מתחילת המזרח ק"יג מעלות.

33. ראה מפה באנציקלופדיה תלמודית חכ"ב עמ' תרפח.

34. ראה הערה 5.

35. שערי הלכה ומנהג ח"ב ס"י ר"ט – רכ.

36. אגרות קודש ח"ג, עמ' ק"ח ושי"ג.

37. ראה חידושים וביאורים בש"ס (ס"י לו): ידוע שמכיון שהארץ היא ככדור (ראה ירושלמי ע"ז – פ"ג ה"א, הובא בתוס' בעבודה זרה מא, א. ובמדרש רבה במדבר יג, יד. זח"ג י, א) והשמש סובבת סביב כדור הארץ. מוכרח שיהיה קו מסוים בארץ ("קו התאריך") ששם נבדלים הימים, והמקום שמצידו האחד של הקו חלוק בנוגע לזמן מהמקום שמצדו האחר של הקו (כמעט) במעת לעת. ונמצא כשעובר את הקו ידלג "יום" או שיתוסף לו מעת לעת.

38. מ"ש שהשמש סובבת סביב כדור הארץ, ראה תורה ומדע עמ' 103 וכן בשו"ת חת"ס ח"ח (קובץ תשובות) ס"י כו.

(ב) כיון שמהלך השמש הוא ממזרח למערב – הרי במקום הנמצא למזרח יותר תוקדם שם ראית השמש בזריחתו, ובהנמצא למערב יותר תתאחר שם ראית זריחת השמש. וכמרה"ל³⁹ שבירושלים היה מתאחר לגבי בבל שש שעות. ובזהר⁴⁰ שמקומות שונים בארץ, ובשעה שכאן יום במקום אחר הוא לילה. וראה גם כן שער הכולל בתחילתו. (ג) על פי הני"ל הנה כאשר בירושלים הוא רגע חצות היום דיום א' למשל, היינו שהחמה עומדת בראש כל אדם, הרי בקצה בבל הנמצאת למזרח הוא כבר שש שעות אחר חצות יום א'. וממזרח קצה סיביר שהיא ממזרח לבלל כמרחק בבל מירושלים הוא חצות ליל יום שני, אבל אם תחשוב מירושלים למערב הרי בבואך למזרח אמריקה, שהיא לערך כמרחק בבל וירושלים, הנה ברגע חצות יום א' בירושלים שם הוא ברגע זה ממש שש שעות מקודם לזה, היינו בוקר יום א'. ובמקום הנמצא למערב מזה כפי המרחק הני"ל לערך, היינו ממזרח לקצה סיביר הני"ל הוא שש שעות קודם לזה, היינו חצות ליל יום א'. נמצא במקום אחד ממש הנה כשיבואו לשם ממזרח למערב יאמרו שהוא יום א', ובביאה ממערב למזרח – שהוא יום שני.

וכדי לצאת מן הספק צריך למצוא המקום שממנו מתחיל מנין הימים. וכאן הוא פנימיות המבוכה: דלהיות השמים והארץ עגולים, ובעיגול אין שייך ראש וסוף, הנה, מצד עצמו, הרי על כל נקודה שבהם שייך לומר שהיא ההתחלה. והנה שקו"ט בשאלה זו בעלי תריסין⁴¹, וג' דעות במקום התחלת הימים: א) צ' מעלות ממזרח ירושלים. ב) קמ"ה מעלות ממזרח ירושלים. ג) ק"פ מעלות ממזרח ירושלים."

באוסטרליה

בנוגע לאוסטרליה כתב הרבי⁴²: "הרי לשתי דעות האחרונות הני"ל מקומה, לחשבון הימים הני"ל, למזרח ירושלים, מתאים למנין הימים של אומות העולם הדרים שם. וכן עליו לנהוג מכאן ולהבא, כמנהג היהודים הדרים שם. (ואפשר גם לדעת היחיד המחזיק בדעה הא', כיון שקו המחלק עובר באמצע אוסטרליה. ואין להאריך כיון שבלאו הכי הוא דעת יחיד)".

39. ראש השנה כ, ב ובמאור שם.

40. ח"ג י, א.

41. שו"ת בני ציון, היומם להרב טוקאצ'נסקי, ועוד.

42. אגרות קודש ח"ג, עמ' קיט. האיגי להרה"ח בן ציון ווילשנסקי שנסע בחודש אייר מפאריז להתיישב באוסטרליה.

ב"אלסקה"

על הנהגת יום השבת במדינת אלסקה שואל הרבי⁴³: "כן לא נתברר דין יושבי מדינת אלסקה שקו התאריך עובר באמצע הישוב ואי אפשר לומר שבצד הרחוב המזרחי יהיה יום שבת קודש ובצד המערבי – יום הראשון דהוי כחוכא ואטלולא"⁴⁴ עכ"ל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

בשאלה זו עסק כבר בעל הכוזרי⁴⁵: "ועוד יש לטעון בזה ולומר איך יתכן שיהיה לוי השוכן במקום טבור הארץ עומד עתה בחצות יום שבת, וכפור בו יהודה שכנו הרחוק מעט קט לצד מזרח ויאמר לא כי אלא ביומם של אתמול אנו עומדים, היש בעולם התול ושגוען כמו זה, ובאמת על דרך כלל אומר כי אינו אפשר בשום פנים ולא יתכן לבני אדם העומדים כולם ביומם אחד ורואים את החמה באחד, שיהיו מקצתם קוראים בשם יום פלוני מימי השבוע ומקצתם ביום אתמולו או מחרתו" עכ"ל.

ובספר "נחמד ונעים"⁴⁶ כתב הרב דוד גנז⁴⁷: "כי לא תיתכן אפשרות שיהיו שני בני אדם סמוכים שחלוקים ביומם וסיים: "גם ידוע תדע הקורא שהצעתו אלו השאלות והמבוכות לפני גדולים מופלגי חידה כו' אנשים חכמים ונבונים חדודי שכל אשר אין חקר לתבונתם, ולאחר שהעמיקו בשאלות הנ"ל כמה ימים, נשאו ונתנו עמי, הודו ולא בושו לומר שאין בפיהם מענה נכונה ומספקת" עכ"ל.

לשאלה זו ניסה גם הרב שלמה גורן לתת מענה במכתבו אליי⁴⁸ וז"ל:

... באשר לשאלתך בדין "יושבי מדינת אלסקה שקו התאריך עובר באמצע הישוב".

באופן עקרוני אתה צודק, אבל לא מבחינה מעשית משום שכדי למנוע בלבול בימי השבוע באזורים אלו, בהגיע קו התאריך הבינלאומי לאלסקה עיקמו הגיאוגרפים את הקו והעבירו אותו דרך מיצר ברינג עד האיים האלאוטיים, וגם שם היו נאלצים לעקם את הקו ולהעבירו בין האיים הרבים אשר שם כדי שלא יחצה איים מיושבים. כמובן שהשיטה נראית כשרירותית, אבל אם רוצים למנוע תסבוכת שבחצי בית יהיה יום

43. אגרות קודש ח"ג, עמי קכב.

44. עירובין עו, א ס"פ הדר.

45. מאמר ב' פייז ד"ה ועתה ראה.

46. סי' קסא.

47. תלמיד הרמ"א, המהרש"ל, והמהר"ל, קונטרס ראשון מספרו נדפס בשנת שע"ב ובו הסכמות על כתה"י המלא מבעל התו"ט ודייני חכמי פראג הספר במילואו נדפס ביעסניץ שנת תק"ג.

48. ב' ניסן תשנ"ד, התפרסם במועדי ישראל (תשנ"ז) עמי 278, ובמשנת המדינה (תשנ"ט) עמי 211.

שבת ובחציו השני יום ראשון, אין שום ברירה לפי כל שיטה שהיא אלא לעקם את הקו במקומות מיושבים על פני כדור הארץ, זה אמור גם לפי שיטות ההלכה השונות⁴⁹.

לענין ספירת שבעה נקיים

אשה העוברת את קו התאריך מפסידה יום שלם כגון: הנוסעת מארצות הברית לאוסטרליה, הרי מכיון שהתורה דורשת שתספור **שבעה** ימים, אין היום שהפסידה נחשב לה במנין ספירתה.

ובספר "טהרה כהלכתה"⁵⁰ כתב: "בנוגע לספירת העומר וקביעת זמן חג השבועות – שתלויים גם הם בספירת **מספר ימים** מסויים, ואינם קשורים ליום בשבוע או בחודש. והסברות שנתבארו בספר "שערי הלכה ומנהג"⁵¹ שייכים גם לענייני – ספירת השבעה נקיים".

לענין ספירת העומר

כתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע⁵²:

"והנה בד"א – בדינים התלויים במנין ימי השבוע או ימי החודש, אבל דין ספירת העומר הרי זה תלוי **במשך** הזמן, ואם כן, לכאורה, אינו שייך לשקוי"ט הנ"ל. והשאלה היא: מי שעבר את קו התאריך, היינו המקום שבו מדלגין או מוספין יום, באמצע ימי ספירת העומר, ובמילא אם ינהג כמנהג המקום שבא לשם, יהיה במספרו רק מ"ח ימי ספירת העומר או נ' ימי ספירת העומר. ואם כן מה דינו לענין ספירת העומר ולענין חג השבועות התלוי בספירת העומר ולא בימי החדש"⁵³.

49. ראה אנציקלופדיה תלמודית חכ"ב עמ' תרעב ובהע' 25, וש"נ.

50. הרב יקותיאל פרקש, (הוצ' תורת חיים) עמ' שכב הע' 62.

51. או"ח ח"ב סי' ריט.

52. אגרות קודש ח"ג עמ' קיט.

53. בקו"י "מוריה", שנה י"ג, גל' ה-ו (קסט-קמ), סיון תשד"ס, עמ' עו, הביאו את דברי הרבי בלקו"ש בחי"ג (פרי אמור) שכתב שיספור לפי חשבון הימים שלו, והעירו דשאלה זו היתה קיימת אם אמנם ישנה אפשרות להפסיד יום שלם אם עוברים ממזרח הקו למערב הקו, או להרויח יום שלם אם עוברים ממערב הקו למזרח הקו. אבל מאחר שאין אפשרות כלל להפסיד יום שלם או להרויח יום שלם (ראה שם ההסבר לכך), הרי זה דומה לאדם הנוסע מארה"ב לארץ ישראל, שגם כן מפסיד כמה שעות ובכל זאת אין כאן חיסרון של תמימות. וכן הנוסע מארץ ישראל לארה"ב שניתוספו לו כמה שעות, אין שאלה כלל מה יספור באותן שעות שניתוספו לו, וסיימו שם: שוב העירוני דלשיטות החזו"א ועוד, שאין קו התאריך קו ישר מן הקוטב הצפוני אל הקוטב הדרומי, אכן ישנה אפשרות תיאורטית להפסיד יום שלם

והנה לעיני לא מצאתי מי שידבר בדין ספירת העומר בהנ"ל. ובמילא כל מה שבא לקמן – אינו אלא לפילפולא בעלמא. והוא:

א) כיון דבספירת העומר כל המי"ט ימים שייכים זה לזה, המשך אחד וענין אחד בכמה פרטים, הרי כשספר יום א', הרי זה, נוסף על ספירת יום זה, גם כן התחלת מנין מ"ח ימים שלאחריו, ובחובת גברא (ולא חובת מקום). ובמילא צריך למנות אחרי זה עוד מ"ח ימים, ולא מ"ז או מ"ט, דשבע שבתות **תמימות** כתיב לא חסר ולא יתיר (משא"כ בימי השבוע או החודש, והבן).

ב) לאידך גיסא: ספה"ע קשור בימי החודש (בהבאת העומר אילו היה בית המקדש קיים) וכיון שעל פי דין, כנ"ל במקומו עתה הוא לי ניסן, לדוגמא, ולא כ"ט ניסן צריך לספור ט"ו לעומר ולא י"ד.

עוד יש להסביר ב' המנינים: בתר אדם הסופר או בתר המקום אזלין. גם אם תרצה לומר בתר סופר אזלין בתר ספירתו אזלין ועי"ע לא היה יכול לספור אלא י"ג פעמים, או בתר מנין ימי החודש שלו אזלין וכנ"ל. או יאמר: ספירת העומר ענין אחד הוא לכל בני ישראל כמו שהעומר אינו אלא אחד, או ענין דכל אחד ואחד בפרט הוא, דכל אחד ואחד עליו לספור. או יאמר: באמרו היום ט"ו ימים לעומר די ומספיק שכיוון להיום, היינו שיום זה הוא סיום ט"ו ימים לעומר או שצ"ל גם בספירתו הסכום דט"ו ימים.

וכיון דיש סברות לכאן ולכאן סופר שתיהם. ובמילא – בלי ברכה⁵⁴. ובפרט לפי"ד שו"ת דבר אברהם⁵⁵ דגדר ספירה הוא ידיעה בהחלט ולא ספירת ספק⁵⁶.

אבל דבר זה אינו שכיח כלל וכלל מכמה סיבות, עכ"ל ועיי' ב"הפרדס" ניסן תשמ"ה (שנה נט, חו' ז) עמ' 21.

54. נדפס בנספח לספר חידושים וביאורים בש"ס, עמ' שנה – שנו, הובאה שיחה משנת תש"ט, וזאת לפני שהגיעה הרבי למסקנה שיספור (ספירה אחת) לפי חשבון הספירה שלו, וכתב שכיון שלעת עתה לא מצא מי שידבר בדין ספירת העומר, וכיון שיש סברות לכאן ולכאן יספור שתיהן, וממילא בלי ברכה. היפך מש"כ בשו"ת דברי מנחם (ח"א - סי' לג אות יד): "... אע"פ שלספירה המקומית חסר לו יום אחד יספור שתי ספירות עם ברכה. ונוסח הנ"ל מקודם שלושה ואח"כ ארבעה ובאופן כזה שמונה ב' ספירות אם במקרה יצטרך לחזור למקומו באמצע ימי הספירה יכול להמשיך במקומו בספירה אחת בברכה.

55. ח"א סל"ד, וראה מקורות נוספים הדנים בזה בספר "ספירת העומר" (להרב צבי כהן) עמ' רב הע' יב.
56. אף דאין כן דעת המאור סוף פסחים, דמתרץ למה אין סופרין ב' ספירות משום ספיקא דיומא – באו"א.

לענין חג השבועות

ומוסיף הרבי⁵⁷: וממילא אתינן לשאלה שניה: איך יתנהג בחג השבועות. ונלפענ"ד, אף שהוא חידוש קצת: כיון דחג השבועות תלוי אך ורק בספירת העומר, כידוע, הרי על פי סברא אי הנ"ל, צריך הוא לחוג את חג השבועות ביום טוב שני של יהודי אוסטרליא, והוא אצלו יו"ט ראשון **מספק** (ולא משום מנהג אבותיהם) שמא סברא האי נכונה. וחג גם יו"ט האי שלהם **מספק**, (אולי הדין כסברה הב'), ולא בודאי. ובמילא סופר ספירה המ"ט ומניח תפילין ביו"ט אי (עדמ"ש בשו"ע⁵⁸), ואינו עולה לתורה בשני הימים וכו'.

[שוב נמלכתי, די ש עוד אפשרות שלישית: שתי הסברות בספירת העומר נכונות, היינו דביום החמישים למנין האי צ"ל חג השבועות, וכן גם ביום הנו"ן למנין השני, כי שקולים הם ויבואו שניהם, ועל פי זה הו שני ימים חג השבועות, ובקדושה **אחת** ונולד בזה אסור בזה, לשהחינו צריך לקחת (ולכל הדיעות גם להמקילים בליל ב' דר"ה) פרי חדש וכו'. ומונה לדעה זו ספירת העומר בברכה, כי אין בזה ספק אצלו כי אם ברור שזהו י"ד ימים למנין האי וט"ו למנין הב', ועל שני המנינים נצטווה, ובכל זאת מספקת ברכה אחת לשניהם, אף ששתי ספירות הן, כי שם המצוה אחד הוא – וכמו בתש"י ותש"ר. ולכתחילה יקדים אמירת מספר המועט, ועל פי מה שנתבאר לענין אמירת רצה ויעלה ויבא במוצאי יו"ט שחל בש"ק, ובדיעבד יוצא גם להיפך כיון דשתי ספירות נפרדות הן].

ואין להקשות די ש כאן איסור דלא תתגודדו (ויש אומרים דהוא דאורייתא⁵⁹) וגם זלזולא דיו"ט – דמכיון דאינו אלא באקראי בעלמא ובצנעא לא חיישינן לזה ולא גרע וכש"כ מבן ארץ ישראל הנמצא בחו"ל, מניחי תפילין בחול המועד וכיו"ב.

ולכאורה י"ל דיחוג גם יום שלישי: דאולי הדין על פי סברא האי. ואם כן יום טוב שני של גלויות שלו הוא באסרו חג של יהודי אוסטרליא.

אבל אינו – וכמובן בקל. דהנה יו"ט שני, אצלו דבקיאיין בקביעא דירחא, הוא לא משום ספקא דיומא, אלא משום אל תשנו מנהג אבותיכם. וכיון שגם אבותינו היו **דרים** באוסטרליה לא היו נוהגין אלא שני ימים הראשונים, וכמובן – גם הוא אינו נוהג ביום ג'. וכמובא סברא כזו לענין הרוצה לצום יום כיפור שני ימים⁶⁰.

57. אגרות קודש ח"ג עמ' קכ.

58. או"ח סל"א.

59. ראה "שדי חמד" כלל לא תתגודדו.

60. טושו"ע או"ח סי' תרכד ועוד.

לענין שביעי של פסח ושמיני עצרת⁶¹

כתב הרבי: "בהשקפה ראשונה י"ל, דבכל הספיקות והנהגות הנ"ל יהיה גם כן במי שעובר קו התאריך בחול המועד פסח או בחול המועד סוכות – לענין חגיגת שביעי של פסח או שמיני עצרת, כי גם הם תלויים ביום ראשון של חג המצות או חג הסוכות ולא בימי החודש.

ויש לחלק, דש"פ אהדרי' קרא וקבעו גם בימי החודש וכמשי"נ⁶² עד יום האחד ועשרים לחודש בערב. והעיקר דהן בחג המצות והן בחג הסוכות לא כתיב **תמימות**, וכיון שבמקום זה הוא שביעי של פסח ושמיני עצרת לא איכפת לן מה שנדלג יום א' או נתוסף יום א'. וכמו שלא איכפת לן מה שבין שבת א' לחברו נדלג יום א' או נתוסף יום א'. ועדין צ"ע בכל הנ"ל.

כשנוסע בספינה

וזאת למודעי⁶³: הדעות הנ"ל שצריך לדלג או להוסיף יום אחד כשעוברין קו התאריך דכל שיטה, ועושין על פי זה שבת ויום טוב – הוא בנוגע לקביעת ימי השבוע וחודש במקומות **ישוב**. אבל דין הנמצאים בספינה ההולכת ממקום למקום ועוברת את הקו – לא נתברר כל כך בשקו"ט הנ"ל, ומשעה שעברה את הקו עד שתגיע לישוב נוהגין לחומרא בשני הימים.

לענין יום השבת

בקשר ליום השבת קודש כתב הרבי⁶⁴:

במשי"כ אשר על ידי שיעבור את קו התאריך ברגע דנשיק ערב שבת קודש – ושבת, ויעשה זה איזה פעמים, הרי יבוטל אצלו האות דשבת. וזה אי אפשר – וצ"ע מאי

61. אגרות קודש ח"ג עמ' קכא.

62. שמות יב, יח.

63. אגרות קודש ח"ג עמ' קכא.

64. בספר אגן הסהר (להגרי"ח צימרמן) עמ' תלו – האיגי נדפסה ביגדיל תורה (אה"ק) חוב' כז עמ' 7 ומשם לאגרות קודש חכ"א עמ' שט.

נפק"מ אם יהי' זי ימים בלא שבת, או זי מאות ימים בלא שבת. ולמה זה אי אפשר – (ובפרט לדעת הרמב"ן⁶⁵ שבכל יום ישנה המצוה זכור את יום השבת. אף שגם לדעתו אין זכירה זו אות גמור, שהרי מחויב בתפילין).

ופשיטא שאין לאסור העברה זו ולדמותה לזה שדוחין מילה בכדי שלא לחלל את השבת אח"כ במכשירין⁶⁶ או להאיסור לצאת בשיירא אם יבוא אח"כ לחלול שבת. ועיין גם כן רש"י⁶⁷: העוסק **במצוה** פטור כו', כי בכל אלו ישנו ענין החיוב אלא שסיבה דוחה אותו או מתירו משא"כ בנדו"ד⁶⁸.

במש"כ בהנ"ל שאפשר שכל בני ישראל יעברו קו התאריך בזמן הנ"ל ויבטל שבת זה לגמרי – ולהעיר ממכילתא⁶⁹, שמדייק: הרי הגוים שהקיפו את אר"י וחללו ישראל כו'. ובמש"כ בזה הצפנת פענח, שמפרש אשר דוקא בכה"ג שבטלה שבת לגמרי צריך קרא (שרק עפ"י מובן שנקט במכילתא מציאות רחוקה כל כך). כן צ"ע בכגון דא – אם הניחו ישראל תפילין ביוהכ"פ של שנת גמר בנין ביהמ"ק, כיון שאכלו ושתו בו⁷⁰. ועיין צמח צדק⁷¹ אשר האות הוא איסור מלאכה, ואפשר שגם ביום כיפורים זה מלאכה לא עשו בו [לבד הכהנים מקריבי הקורבנות. ואולי גם המבשלים וכו' (אבל לא כל ישראל) מלאכת אוכל נפש?] ואכ"מ.

אבל מציאות זו שכל ישראל יעברו בבת אחת קו התאריך אינה אפשרית, עפמש"כ בספר המצות להרמב"ם⁷² אשר חלילה לא-ל מעשות זאת כי הוא הבטיח כו'. ובצפנת פענח⁷³ הראה מקור לזה מבבא בתרא⁷⁴ וצ"ע כוונתו, דהרי גם אם ימצאו בני אפרים ומנשה בקצוי תבל הנה ארץ נחלתם לעולם עומדת, ואם כן לא כליא שבטא.

65. שמות כ, ח.

66. להרז"ה ולהרשב"א – הובאו בר"ן שבת קלד, ב.

67. סוכה כה, ב ד"ה שחל.

68. **וקצת** דמיון יש למנחות (מא, א) טצדקי למיפטר נפשך כו'. ועיי"ש בתוס' ובהגהות מימוניות סוף הלכות ציצית. ועיין גם כן שו"ת צמח צדק (חיו"ד סצ"ב) ובצפנת פענח (מהד"ת פז, סע"ד. ובכל זאת אינו דומה, שבכהנ"ל ישנה המצוה במציאות עכ"פ אבל – אין שבת ביום השישי או ביום הראשון.

69. ר"פ תשא.

70. מועד קטן ט, א.

71. על מו"ק פ"ג, מ"ד.

72. מצוות עשה קנג.

73. הלי קדוש החודש ספ"ה.

74. קטו, ב וכן בהוריות ו, ב.

ביאורו של הרבי בדעת הרז"ה

בהתייחסו לספר "אגן הסהר" כתב הרבי:

"מש"כ ליישב דברי החזו"א בפירוש דעת הרז"ה וכו', ובמסקנתו בשאלת קו התאריך, ונכנס בדיחוקים עצומים ואעפ"כ לא העלה תרופה, כמו שכותב בכ"מ בספרו⁷⁵ ...

בסברת גרירה – אף שנמצאה דוגמא רחוקה לזה מהמקדיש אבר שהנשמה תלויה בו. ודוגמא יותר קרובה בהלכות עירובין שמשנכנס בתחום ובעיר – כל העיר כד' אמות וכו' הנה בענין תחילת היום פשוט לדברי המקשה שתלוי בשקיעה וזריחה, היינו שכל נקודה ונקודה היא בפ"ע בהחלט.

ומבהיל את השכל לומר ולחדש – שבמנין ימים אלו הנה אלפי מילין יהיו נגררים אחרי נקודה אחת.

לכאורה התמיה הכי גדולה בשיטת הרז"ה היא, כיון שלדעתו קו התאריך הוא בין ירושלים ומקום יושבי קצה המזרח, ומרז"ל לדידן לדידיהו⁷⁶ מפרש את שתי נקודות אלו, היינו שהיה ישוב בני ישראל בקצה המזרח בזמן מרז"ל זה, אם כן איך לא נמצא בש"ס אף פסק דין אחד בהמון השאלות הקשורות עם קו התאריך? ועל כרחך צריך לומר אשר אף שמפורש לדידן – בבל, בכל זאת לא היה שם אף אחד מבני ישראל.

מש"כ⁷⁷ והעתיק מכמה ספרים על דבר ענין קדוש שבת ויום טוב למעלה, אחרי שלמטה חלוקים המקומות – יעוין גם כן שו"ע רבנו הזקן⁷⁸.

סיכום דברי הרבי

א. בשו"ע אדמה"ז⁷⁹ כתב: "ביום חמישים לספירת העומר הוא חג השבועות .. שנאמר תספרו חמישים יום והקרבתם וגו' וקראתם בעצם היום הזה מקרא קודש וגו'. ולפי חשבון קביעת החודשים המסור בידינו שחודש ניסן הוא מלא לעולם וחודש אייר הוא

75. אגן הסהר - להגר"א חיים הלוי צימרמן.

76. ראש השנה כ, ב.

77. בספר אגן הסהר עמ' תטו.

78. או"ח ס"א סע"ח. וסי' תורת חיים ס"פ בשלח עמ' תשח ואילך.

79. סי' תצד סע"א.

חסר לעולם, יהיה חג זה בשישה בסיון .. לפיכך⁸⁰ אנו אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו שבוי בסיון ניתנה התורה לישראל⁸¹. אבל בזמן שהיו מקדשין החודשים על פי הראיה היה אפשר להיות גם חודש ניסן חסר והיה חג השבועות שהוא יום חמישים לעומר בשבעה בסיון ואם היה גם חודש אייר מלא היה חג השבועות שהוא יום חמישים לעומר בחמישי בסיון⁸², אף שאינו ביום מתן תורה אין בכך כלום, שהכתוב לא תלה חג הזה ביום מתן תורתנו ולא בכמה ימים לחודש רק בחמישים לעומר .. ואף שישה בסיון שלנו הוא יום נ"א מט"ו בניסן שבו יצאו ישראל ממצרים והתורה ניתנה ביום נ"ב לצאתם ממצרים .. אף על פי כן אנו אומרים זמן מתן תורתנו בחמישים לעומר כיון שהוא לנו בשישה בסיון ובשישה בסיון ניתנה התורה".

והנה זה שיום חמישים לעומר ויום שישה בסיון אפשר להם שיהיו בזמנים שונים, הוא לא רק בזמן שהיו מקדשים את החודש על פי הראיה, כנ"ל, אלא אפילו עכשיו⁸³ שלעולם ניסן מלא ואייר חסר, יתכן שלגבי יחיד יחולו בי ענינים אלו בשני זמנים שונים:

ידוע שמכיון שהארץ היא ככדור⁸⁴, והשמש (שעל פי מהלכה נקבעים הימים) סובבת סביב כדור הארץ, מוכרח שיהיה קו מסוים בארץ ("קו התאריך") ששם נבדלים הימים, והמקום שמצידו האחד של הקו חלוק בנוגע לזמן מהמקום שבצידו האחר של הקו (כמעט) במעת לעת. ונמצא שכשעובר את הקו ידלג יום אחד (אחרי יום א' יהיה יום ג' וכדו') יחסר לו מעת לעת אם הולך ממזרח למערב בכיוון מהלך השמש, או שיתוסף לו מעת לעת (יום ראשון בשבוע אחרי יום ראשון) אם הולך ממערב למזרח, נגד מהלכה של השמש.

ההערות דלהלן עד הע' 95 הם הערות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע:

80. ודלא כמו שכתוב בדברי נחמיה השלמת שו"ע אדמוה"ז סי' תקפא בקו"א. שגם כשחל עצרת בה' בסיון אומרים "זמן מ"ת" מצד המשכת שער הנו"ן. ומה שביאר שם דאף שמ"ת בפעם הראשונה היה ביום הנ"א לעומר מ"מ הזמן דמ"ת בכל שנה הוא ביום הני דוקא, לפי שגם אז ראויה היתה לינתן ביום הני אלא שמצד איזה טעם ניתנה בפועל ביום הנ"א – צע"ק, שהרי כל הענינים חוזרים וניעורים בכל שנה, וא"כ, בכל שנה מתעוררים בי הענינים ראוי לינתן התורה ומ"ת בפועל, כל אחד, באותו הזמן שהיה בפעם הראשונה.

81. דהלכה כרבנן. ודלא כמ"ש בדברי נחמיה שם (ומה שהוכיח שם ממ"ש בסי' תל שישראל יצאו ממצרים בה' בשבת הרי רבינו הזקן בסי' תצד כתב להדיא, שגם לדעת רבנן היתה יציאת מצרים בה' בשבת, וניסן ואייר דשנה ההיא היו שניהם מלאים. [ועיין במחה"ש (סי' תצד) שהוכיח מלשון הש"ס: "הא מני ר"י היא" (ולא אמר אלא). שהברייתא שיצי"מ היה בה' בשבת אתיא גם לרבנן]).

82. ראש השנה ו, ב.

83. ובכ"ז הלי' בכ"מ דזהו רק בזמן שהיו מקדשין על פי הראיה, כי אז היה כן בכל ישראל (ולא רק ביחיד).

84. ירושלמי (ע"ז ג, א – הובא בתוד"ה ככדור – ע"ז מא, א) במדב"ר יג, יד. זח"ג י, א.

והנה⁸⁵ אם עובר את קו התאריך באמצע ימי הספירה, הרי מכיון שמצות ספירת העומר מוטלת על כל יחיד בפני עצמו⁸⁶ עליו לספור הספירה **שלו**, לפי חשבון הימים **שלו**. כמה ימים עברו אצלו משהתחיל הוא לספור ספירת העומר, שאין זה תלוי בספירה הנספרת על ידי אחרים בצידו של קו התאריך שלתוכו נכנס. לדוגמא: פסח שחל להיות בשבת והוא נוסע ממזרח למערב, וביום השני בשבוע לאחר שספר שני ימים לעומר עבר את הקו (ששם - יום שלישי בשבוע), הרי כשמגיע הלילה צריך הוא לספור את הספירה שבאה לאחר **ספירתו השניה** - זאת אומרת ספירת היום **השלישי**, אף על פי שכל אלו שנמצאים במקום שלשם בא משהתחילו ימי הספירה, כבר סופרים אז (יום ד' בשבוע) את היום **הרביעי**, כמו כן אם נסע ועבר את הקו ממערב למזרח, עליו לספור ספירת יום **השלישי**, אף על פי שכל אלו שבמקום ההוא סופרים עדין ספירת יום **השני**.

כי ספירת העומר אינה מצוה המוטלת על כלל ישראל, אלא היא מצוה על כל יחיד בפני עצמו לספור הימים כפי **חשבונו**, כמה ימים עברו **אצלו** משהתחיל הוא לספור ספירת העומר⁸⁷.

בנוגע לשבת ושאר ימים טובים על היחיד לשומרם לפי חשבון תושבי המקום ההוא. ואין חילוק אם **אצלו**, בעברו את הקו, היום השביעי הוא כמו אצל תושבי המקום, כי קביעת השבת **לא** נמסרה לכל יחיד בפני עצמו⁸⁸. וכמו כן בנוגע לימים טובים שתלויים בקביעות החודש שנקבע על ידי **בית דין אחד** לכל ישראל (בזמן הזה) על ידי חשבונם. (וכך הוא גם בנוגע לראש השנה ויום כיפור). מה שאין כן בנוגע לספירת העומר, שצריכה להיות "לכל אחד ואחד", הרי מכיון שמצות הספירה היא לכל יחיד בפני עצמו, מובן שגם **חשבון** הספירה אינו תלוי בחשבונו של אחר, כי המצוה היא שהוא יספור את הימים שעברו אצלו⁸⁹.

85. מתוך שיחה לחג השבועות תשי"ז, תשכ"א נדפס בלקוטי שיחות ח"ג פרשת אמור. ובספר "חידושים וביאורים בש"ס" ח"א סי' לו.

86. מנחות סה, ב. שו"ע אדה"ז ר"ס תפט. ע"ש.

87. ועפ"י יומתק מה שבזהר (ח"ג צז, ב) מבאר דספירת העומר הוא הענין דוספרה לה שבעת גוי. וראה ג"כ תוד"ה וספרה (כתובות עב, א).

88. חוץ מההולך במדבר ואינו יודע כו' (שבת סט, ב) כי אז אין אצלו (בידיעתו) קביעת שבת דהכלל.

89. ואין לומר, שאף שחייב הספירה הוא על כל אחד ואחד, מכל מקום החיוב הוא לספור את הספירה שבמקום ההוא, שהרי אדרבא – לא מצינו מציאות הספירה לולא המצוה שנצטוו, והצווי הוא לכל או"א, ואין מציאות להספירה מבלעדי המצוה. (ועוד הוכחה – שאם נאמר שההולך דרך קו התאריך ממזרח למערב, דינו שצריך לדלג ספירה אחת, הרי זה דין – שבדוקא לא יהיו ז' שבתות שלו תמימות. וההולך ממערב למזרח – (לקס"ד זו) יברך ויספור היום שני ימים לעומר ובלילה **שלאחרי זה** – גם כן היום שני ימים לעומר).

ב. כנ"ל חג השבועות אינו קשור ביום מסוים בחודש, כי אם בתשבון ספירת העומר. שיום החמישים לעומר הוא חג השבועות, ולכן בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה אפשר היה לחג השבועות לחול בה' בסיון, בו' בסיון או בז' בסיון.

והנה, בשייכות זו של שבועות לספירת העומר אין הכוונה שעצם היום טוב דשבועות **נפעל** על ידי הספירה - שמ"ט הימים שסופרים בפועל, או שחייבים לספרם, פועלים וגורמים שהיום שלאחריהם יהי יום טוב, שהרי רואים אנו שגם אלו שאין להם (חיוב) הספירה (כגון קטנים שנתגדלו בימי הספירה, או גרים שנתגיירו בימי הספירה) הנה אצלם חג השבועות מדאורייתא הוא ביום החמישים לעומר. (ועוד - ישנם דעות וכן הלכה⁹⁰, שבזמן הזה מצות ספירת העומר אינה אלא מדרבנן, והרי חג השבועות הוא דאורייתא): על ידי מה נפעל אצלם חג השבועות הרי לא היה אצלם הענין דמ"ט ימי הספירה?

ואין לומר, שהספירה של כלל ישראל פועלת גם אצלם את החג, כי הם נגררים אחר הכלל - שהרי לא מצינו מציאות כ"ספירה (דעומר) דכלל ישראל", כנ"ל, והמציאות היא שכל אחד סופר ספירה לעצמו.

ומובן שאין חג השבועות **נפעל** על ידי הספירה. אלה שאת זמן החג קבעה התורה ליום החמישים לעומר, והיינו, שימי הספירה רק מראים ומבררים הזמן דחג השבועות, שהיום שלאחריהם הוא יום טוב. וענין זה של ימי הספירה (כהוראה ובירור) שייך הוא לכל אחד ואחד, כשהוא עומד ביום שאילו היה חייב בספירת העומר היה סופר קודם ליום זה מ"ט ימים הרי זה בירור שיום זה הוא חג השבועות.

ולכן כשאצל מישהו מסתיימים מ"ט ימי הספירה קודם שנגמרו אצל אחרים, או לאחר זה, הרי ימי הספירה שהיו **אצלו** מבררים שהוא צריך לחוג את חג השבועות ביום שבא (מיד) לאחר ימי הספירה שלו⁹¹. (ואין לומר שאע"פ שבנוגע לספירה יש לו החשבון שלו בפני עצמו, מכל מקום בנוגע לחג השבועות יגרר אחר הכלל. כי הקביעות והסימן היחידים לזמן חג השבועות, הוא יום החמישים דימי הספירה, ענין שאינו שייך להכלל, אלא לכל יחיד בפני עצמו⁹²).

90. שו"ע אדמה"ז סי' תפט סעי' ב.

91. ואין לומר שחסר ב"תמימות", לפי שלא היו אצלו מ"ט פעמים **כד שעות**, שהרי פשוט שימי הספירה אינם תלויים בכ"ד שעות [שלכן בהולך ממערב למזרח (ולא עבר דרך קו התאריך), מיד בשקיעת החמה דה' בסיון, הוא יו"ט אצלו, אף שלא עברו עדין מ"ט פעמים כד שעות] כ"א בשקיעת החמה דיום המ"ט.

92. ומובן שאין סתירה לזה מהא דמספירת העומר דהיחיד - **משתלשלים גם** עניני הצבור (וכמו - קרבנות הציבור דחגה"ש). דוגמא לדבר: כמה גדרים בדיני ממונות (או - נפשות), אף שלאחר זה מסתעפים מהם דיני נפשות (- ממונות).

וכל זה היא בנוגע לחג השבועות, שהתורה לא קבעה זמנו ביום מסוים בחודש, אלא בהמשך למיט ימי ספירת העומר. מה שאין כן בנוגע לאמירת "זמן מתן תורתנו", שזה קשור לשישה בסיון כנ"ל מאדמו"ר הזקן - הרי אף על פי שהוא משמר חג השבועות יום לפני זה או יום לאחרי זה, מכל מקום כיון שאין זה שישה בסיון, אינו יכול לומר "זמן מתן תורתנו". ואפילו אם עבר את קו התאריך אחרי ראש חודש סיון (ובמילא יום חמישים לעומר שאצלו הוא יום השישי שמראש חודש שלו) מכל מקום אינו יכול לומר "זמן מתן תורתנו", כי בנוגע לקביעות ימי החודש לא מצינו חילוק, שזה לא נמסר לחשבוננו הפרטי של כל אחד ואחד, כנ"ל.

מכל האמור מסתכמת ההלכה הבאה :

כשאחד עבר את קו התאריך בדרכו ממערב למזרח, היום החמישי בסיון הוא לדידו יום החמישים לספירה, חג השבועות ביחס לכל ההלכות (פרט לכך שאינו יכול לומר "זמן מתן תורתנו") והשישי בסיון הוא לדידו יום טוב שני של גלויות (אם הוא בן חוץ לארץ).

כן – כשאחד עבר את קו התאריך בכיוון הפוך, ממזרח למערב, השביעי בסיון הוא חג השבועות לדידו, והשמיני בסיון הוא לגביו (אם הוא בן חוץ לארץ) - יום טוב שני של גלויות.

הערות להנ"ל

לאור דברי הסיכום שכתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע מוסיף הרבי ומעיר עוד : לפלא הכי גדול – שכנראה הר"י לא "תפס הענין" : זוהי שאלה שאי אפשר לומר נלך לחומרא, נצא לכל הדיעות וכיו"ב – והצעתו שלא לא יהיה פסק דין "מוזר" היינו שלא יספור לעצמו (היפך הש"ס) צריכה בירור בפסוקים : איך זה ידלג לילה אי ולא יספור כלל (או יספור ב' פעמים) שזהו לא רק "מוזר", כי אם היפך המושג "תמימות" (לא חסר ולא יתיר).

ולהוסיף ההסברה שלי יש לאמרה גם בסגנון אחר (לא הספירה לעצמו אף שזהו היסוד – כי אם) שעושה כמקום שיצא משם, בנוגע לספירת העומר ובמילא גם בנוגע לחג השבועות.

... הערתו אינה ברורה כל צרכה. וכנראה שצירף שני אופנים שונים **בהחלט** בנוגע להשינוי במנין הימים שאפשר להיות בין (1) הנמצא בצד אחד של קו התאריך (2) העוברו ממזרח למערב. (3) העוברו ממערב למזרח.

המדובר בשיחה הוא **רק** בשינוי על יד העברת הקו, **בהסדר** דהימים בספירת העומר בשבוע וכו'.

אפשר עוד שינוי נוסף, על ידי הליכתו ממזרח למערב או להיפך שעל ידי זה מקצר או מאריך **מדת** המעת לעת, שזה דורש שקו"ט מיוחדת וקשה למצוא יסודות בש"ס וכו' – ע"ד הגמ' בשבת⁹³: ממכניסי שבת בטבריא וממוצאי שבת בציפורי, אבל לא זהו ממש. וק"ל.

ועד שבימינו – הרי אפשר שיסובב כדור הארץ כמה פעמים במעת לעת אחד ותזרח לו השמש כמה פעמים במעת לעת אחד ותזרח לו השמש כמה פעמים במעת לעת זה **ופשיטא** שלא יספרו ספירת העומר על פי שקיעת החמה אלו (או ימות השבוע) וראה ספרים שצוינו בקצוש"ע – שערים המצוינים בהלכה. ריש הלי שבת ועוד.

מענות נוספים של הרבי

מענה⁹⁴ לאי שנסע בימי הספירה מאוסטרליה לארה"ב דרך קו התאריך, ובליל אי לבואו בירך וספר כמו שסופרים בארה"ב (אעפ"י שכבר ספר ספירה זו) ואחרי הפסקה ספר ג"כ כמו שסופרים באוסטרליה, ומליל ב' ואילך בירך וספר רק כמו שסופרים בארה"ב, אם נכון לעשות כן.

(1) בנוגע להבא - ישמע מאחר.

(2) יספור על פי מה שהתחיל (שלדעתי זוהי **העיקרית** אצלו) וליתר שאת גם כפי שסופרים כאן, ובהפסק ביניהם ולא בסמיכות (דמחזי כשיקרא, וגם שזהו היפך לענין הספירה - היינו בירור ולא ספק, שלכן צריך עיון אם היה יכול לברך אפילו אם כל הימים היה סופר ב' ספירות).

93. קיח, ב.

94. אגרות הודש ח"י"ז עמ' קנג.

יבקש הרבנים לפסק דין בהנוגע לחג השבועות, כי על פי הנ"ל חג השבועות (הנקבע רק על ידי ספירת כל אחד ואחד ולא דבית דין) צריך להיות אצלו מוקדם יום אחד (שבת קודש ויום א').

נזדמנה⁹⁵ לידי שנה זו שאלת אחד שעבר קו התאריך באמצע ימי הספירה ובמילא נתוסף לו יום במספרו, ונסתפק בהנוגע למנין ולברכה - במשך ימות הספירה לאחרי עברו קו התאריך.

ועוררתי אותו שנוגעת עוד יותר השאלה - בהנוגע לחג השבועות שלו. ולפי עניות דעתי נראה בהנוגע למנינו ולברכה, שאף שאין ספק שצריך להמשיך דוקא בספירתו שלו, שהרי מופרך לכפול ספירה אחת פעמים, ויכול גם כן לברך, הנה מהיות טוב אל וכו' - וישמע הברכה מאחד שבכאן ויכון לצאת בה [שהרי הברכה היא על עצם המצוה, ולא על מספר היום, שלכן אין סתירה במה שלהמברך הוא יום שלושים ולהשומע ל"א יום] ובהנוגע לחג השבועות, הרי כיון שאינו תלוי בימי החודש ואינו תלוי בבית דין, אלא - תיכף לאחרי שכלה ספירת שבע שבועות. והנ"ל ספר מ"ט יום על פי התורה ותמימות הם אצלו, עליו לחוג חג השבועות למספרו, זאת אומרת יום אחד קודם לבני המקום, כאן. אלה שמפני התמיה בעיני ה"עולם", הוריתיו למצוא על כל פנים עוד שנים - מורי הוראה שגם דעתם יהיה כנ"ל. וכיון שכת"ר בקשר עם עבודתו בספריו כנראה שעבר על כמה שו"ת מהאחרונים, בטח אם ימצא שקו"ט בזה, יודיעני, כמובן בצירוף דעתו הוא⁹⁶. ות"ח מראש.

ההערה⁹⁷ בנוגע לספירת העומר שלא יהא כשני תורות כו' - לא זכיתי להבין, שהרי התורה אמרה בפירוש שעל כל אחד ואחד לספור בפני עצמו (ועל דרך וספרה לה, ולא כספירת שמיטות ויובלות⁹⁸) ולקבוע חג השבועות ביום הנ', וזהו הדרך היחידית לקביעות חג השבועות (מנין היחיד) ומקשה - לא כן הוא, כי אם פלוני יחוג חג השבועות במ"ט למנינו (שהרי בודאי לא יפטרו מספירת העומר) ופלוני בני"א למנינו והג' - בני למנינו! ועוד קושיות רבו מלספור (חסר תמימות, יתר על התמימות וכו'). הלחם משנה⁹⁹ שהביא - הרי זה שוברו. עיי"ש.

95. האיגי עבור הרה"ג הרה"ח מוהרש"י זוין. על שאלה זו נכתב בארוכה בלקוטי שיחות ח"ז עמ' 285 ואילך. ובח"י"ב ס"ע 168 ואילך. ובאגרות קודש ח"י"ז עמ' קנג, ושנח.

96. על דעתו של הגרש"י זוין בענין קו התאריך ראה בספרו לאור ההלכה - מאמר "הכוזרי בהלכה". וכן בהצפה י"ג אלול תשי"א, בשם "לשאלת השבת במזרח הרחוק".

97. נדפסה בלקוטי שיחות חכ"ג עמ' 327. ובאגרות קודש ח"י"ז עמ' שנח.

98. ראה תוד"ה וספרתם מנחות סה, ב.

99. פ"ז דלולב.

לפענ"ד מה שקורא למסקנתי "חידוש גדול" – החידוש הוא פשיטות הדבר ומאי קמ"ל.

למסקנה

למסקנה כותב הרבי: "... לכתבו על דבר זמן נסיעתו בשעה טובה ומוצלחת – אין דעתי נוחה מאלה העוברים קו התאריך באמצע ימי הספירה (באם אין הכרח גמור בדבר). כיון שאז לדעתי ברורה, יום נוי"ן לספירת העומר שלהם – היינו חג השבועות שלהם ולא באותם הימים דחג השבועות דבני ישראל שבמקום שבאו לשם, ומתמיהים את הרואים וכו',¹⁰⁰.

בהנוגע לנסיעת כת"ר שי', כבר מלתי אמורה שאין דעתי נוחה כלל – לעבור קו התאריך באמצע ימי הספירה, כי אף שמצד הדין דעתי ברורה, שבהנוגע לחג השבועות תלוי אך ורק במספר הימים, ומספר זה מסור לכל אחד ואחד – ובמילא העובר את קו התאריך אין לו להתחשב כלל בזמן חגיגת חג השבועות דבני ישראל למקום שם בא, כי אם לחוג אותו ביום החמישים למספרו הוא [שאז הוא משונה ביום אחד מחגיגת היהודים דרי המקום – כמובן באם לא יעבור קו התאריך בכיוון הפכי באמצע ימי הספירה] וכנ"ל דעתי ברורה בהאמור – אבל בכל זאת תמיהא מילתא ביותר [ובפרט שלדעתי החילוק הוא – מן התורה] שלכן יש להשתמט מלהכנס בהנ"ל ככל האפשרי,¹⁰¹.

100. אגרות קודש ח"כ עמ' קיב.

101. שם, ח"כ עמ' קמח.